

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

3 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 3, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 3, ISSUE 1

TOSHKENT-2021

**КОНСТИТУЦИЈАВИЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ,
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

1. ЮЛДАШЕВ Джахонгир Хайитович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФУҚАРОЛИГИНИ ТИКЛАШГА ДОИР МУНОСАБАТЛАРНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИК НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	8
2. УМИДУЛЛАЕВ Қахрамон Усманович ИЖРО ЭТУВЧИ ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ БАҲОЛАШДА ЖАМОАТЧИЛИК ИШТИРОҚИНИ ТАЪМИНЛАШ – ДАВР ТАЛАБИ	14
3. ХОЛМЎМИНОВ Жуманазар Тоштемирович СУВДАН ФОЙДАЛАНИШ ВА МУҲОФАЗА ҚИЛИШГА ОИД ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ	20
4. МИРУКТАМОВА Феруза Лутфуллаевна “ҚОНУНИЙ МАНФААТЛАР” ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ “СУБЪЕКТИВ ҲУҚУҚЛАР” БИЛАН НИСБАТИ	31

**ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

5. БОЛТАЕВ Мансуржон Сотиволдиевич ИХТИЁРИЙ ТИББИЙ СУҒУРТА ШАРТНОМАСИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	37
6. КАЛАНДАРОВА Маликаҳон Пирназаровна ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ ТИЗИМИДА СМАРТ-КОНТРАКТЛАРНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ДОКТРИНАЛ КОНЦЕПЦИЯСИ	45
7. БАБАЕВ Джахонгир Исмаилбекович ИНТЕРНЕТ ТАРМОҒИДА ТУЗИЛГАН ШАРТНОМАЛАР ОРҚАЛИ ИСТЕЪМОЛЧИГА ЕТКАЗИЛГАН ЗАРАРНИ ҚОПЛАШГА НИСБАТАН ҚЎЛЛАНИЛАДИГАН ҲУҚУҚНИ АНИҚЛАШ	51

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

8. ИШАНХОДЖАЕВ Саидахмад Акрамович ЎЗБЕКИСТОНДА МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИГА ОИД МЕХАНИЗМЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШГА ОИД АЙРИМ МАСАЛАЛАР	59
--	----

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

9. ИБРОҲИМОВА Зулхумор Солиҳ қизи ОИЛАГА ҚАРШИ АЙРИМ ЖИНОЯТЛАРНИНГ СУБЪЕКТИВ ТОМОНИ МОТИВИДАГИ “ПАСТ НИЯТ” ТУШУНЧАСИ	65
10. РАХИМХЎЖАЕВ Рустам Нишонхўжаевич ЎЗБЕКИСТОНДА ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ТАДБИРЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	71
11. ХАСАНОВ Шавкатбек Хайбатуллаевич, РОМАДАНОВА Таисия Александровна ТРАСОЛОГИК-МЕХАНОСКОПИК ЭКСПЕРТИЗАЛАРНИНГ ЗАМОНАВИЙ МУАММОЛАРИ	77
10. АБДУҚОДИРОВА Шахноза Абдуқодир қизи СУД ЭКСПЕРТЛАРИНИНГ ХАТОЛАРИ ВА УЛАРНИ БАРАТАРАФ ҚИЛИШ ЙЎЛЛАРИ БЎЙИЧА АЙРИМ ФИКРЛАР	82

12. САИДОВА Лола Абдувахидовна МЕЖДУНАРОДНАЯ ПРАКТИКА ДОСТИЖЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВНОПРАВИА И НАЦИОНАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА УЗБЕКИСТАНА В ЕЕ ОБЕСПЕЧЕНИИ.....	88
13. РАСУЛОВ Журабек Абдусамиевич МЕҲНАТГА МАЖБУРЛАШ: “МАЖБУРИЙ МЕҲНАТ” ВА “ЗЎРАКИ МЕҲНАТ” ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ СТАНДАРТЛАРДА ҚЎЛЛАНИЛИШИ	93
14. МАҲАМАТОВ Махмуд Махаматаминович ИШ ВАҚТИ ВА ҲАҚ ТЎЛАНДИГАН ТАЪТИЛЛАРГА ОИД ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРИНИНГ МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИККА ИМПЛЕМЕНТАЦИЯСИ.....	102
15.МИРХАМИДОВА Маҳиннора Нуруллаевна ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ ФОРС КЎРФАЗИ МИНТАҚАСИДАГИ АРАБ ДАВЛАТЛАРИ БИЛАН ДИПЛОМАТИК МУНОСАБАТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	108

ХУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

15. ЮНУСОВ Ҳайдарали Муратович ЮРИДИК ХИЗМАТ ВА КАСБИЙ ФАОЛИЯТ: МЕҲНАТ БОЗОРИДАГИ ИМКОНИЯТЛАР, ЮРИДИК ФАОЛИЯТ ЙЎНАЛИШЛАРИ ВА АДВОКАТЛИК ЛИЦЕНЗИЯСИ (АҚШ ТАЖРИБАСИ)	115
16. САЪДУЛЛАЕВ Алишер Зафар ўғли, ЗАЙНОБИДДИНОВА Фарангиз Бахтиёр қизи ЁШЛАРНИ ИШ БИЛАН ТАЪМИНЛАШНИНГ МУҲИМ ЖИҲАТЛАРИ: ХОРИЖИЙ АМАЛИЁТ ВА ЗАМОНАВИЙ ТЕНДЕНЦИЯЛАР	121
15. ЮСУПОВ Жамшид Бахтиярович ЎЗБЕКИСТОНДА ЭЛЕКТРОН ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИГА ЎТИШ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	131

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

**ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

БОЛТАЕВ Мансуржон Сотиволдиевич
Тошкент давлат юридик университетининг
Ихтисослаштирилган филиали кафедра мудири,
юридик фанлар номзоди, доцент
E-mail: beshkap0721@gmail.com

ИХТИЁРИЙ ТИББИЙ СУҒУРТА ШАРТНОМАСИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): БОЛТАЕВ М.С. Ихтиёрий тиббий суғурта шартномасининг ўзига хос хусусиятлари // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 3 (2021) Б. 37-44

 3 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-3-5>

АННОТАЦИЯ

Мақолада ихтиёрий тиббий суғурта (ИТС) шартномаси, ИТСда суғурталовчи ва суғурта қилдирувчи (суғурталанган шахс) ҳамда тиббий муассаса ўртасида ўзаро келишув, ИТСнинг ўзига хос хусусиятлари, мажбурий тиббий суғурта (МТС) дан фарқи, мазкур фарқларнинг қандай ҳолатларда намён бўлиши, кўрсатиладиган тиббий хизмат турларини, тиббий муассасини белгилаш, бундан ташқари, ИТС муносабатларни ҳуқуқий тартибга солишда оммавий-ҳуқуқий элементларга қараганда хусусий-ҳуқуқий элементлар кенгрок қўлланилиши таҳлил қилинган. ИТС тушунчаси ва ушбу шартнома турига оид муҳим масалалар юзасидан таклифлар берилган. Шунингдек, ИТС шартномасининг ўзига хос хусусиятлари, унинг МТС шартномасидан фарқи, афзалликлари ҳамда уни ҳуқуқий тартибга солишга оид фикр-мулоҳазалар илгари сурилган.

Калит сўзлар: тиббий суғурта, шартнома, ихтиёрий тиббий суғурта, мажбурий тиббий суғурта, тиббиёт муассасаси, суғурта компанияси, шартнома, муҳим шарт, суғурта дастури.

БОЛТАЕВ Мансуржон Сотиволдиевич
Заведующий кафедрой Специализированного филиала
Ташкентского юридического университета,
кандидат юридических наук, доцент
E-mail: beshkap0721@gmail.com

ОСОБЕННОСТИ ДОГОВОРА О ДОБРОВОЛЬНОМ МЕДИЦИНСКОМ СТРАХОВАНИИ

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются договор добровольного медицинского страхования (ДМС), взаимное соглашение между страховщиком и застрахованным лицом и медицинским учреждением в ДМС, особенности ДМС, отличие от обязательного медицинского страхования (ОМС), обстоятельства, при которых возникают эти различия. Кроме того, в правовом регулировании ДМС отношений

анализируется определение медицинского учреждения в более широком применении частноправовых элементов, чем публично-правовых. Выдвинуты предложения по определению ДМС и другим важным вопросам, связанным с этим типом договора. Также, излагаются особенности договора ДМС, отличия от договора ОМС, его преимущества и мнения по правовому регулированию этих договоров.

Ключевые слова: медицинское страхование, договор, добровольное медицинское страхование, обязательное медицинское страхование, медицинское учреждение, страховая компания, договор, существенное условие, программа страхования.

BOLTAEV Mansurjon

Head of the Department of the Specialized Branch
of the Tashkent State University of Law,
Candidate of Legal Sciences, Associate Professor
E-mail: beshkap0721@gmail.com

SPECIFIC FEATURES OF THE VOLUNTARY HEALTH INSURANCE CONTRACT

ANNOTATION

The article discusses the contract of voluntary medical insurance (VMI), a mutual agreement between the insurer and the insured (insured person) and a medical institution in VMI, especially VMI, the difference from compulsory health insurance (CHI), the circumstances in which these differences arise; the definition of a medical institution is analyzed, in addition, the wider use of private law elements than public law elements in the legal regulation of VMI relations. Proposals were made on the concept of VMI and important issues related to this type of contract. The features of the VMI contract, its differences from the CHI contract, its advantages and comments on its legal regulation were also outlined.

Keywords: health insurance, contract, voluntary health insurance, compulsory health insurance, medical institution, insurance company, contract, essential condition, insurance program.

Фуқароларнинг соғлиғини сақлаш соҳасидаги асосий ҳуқуқларидан бири сифатида тиббий-ижтимоий ёрдам олиш ҳуқуқи амалдаги қонунчиликда кафолатланган. Жумладан, Ўзбекистон Республикасининг 1996 йил 29 августдаги “Фуқароларнинг соғлиғини сақлаш тўғрисида”ги [1] 265-1-сон Қонунининг 16-моддаси белгиланишича, фуқаролар соғлиғи ва ижтимоий ҳолатининг ёмонлашуви билан боғлиқ бир қатор ҳолатларда қонунчиликда белгиланган тиббий-ижтимоий ёрдам олиш ҳуқуқига ҳисобланадилар. Жумладан, фуқаролар соғлиғи ёмонлашуви билан касалланганида, соғлиғи туфайли ишлаш имкониятига эга бўлмаганида қуйидаги тиббий ёрдамни олишга ҳақли ҳисобланадилар:

касалликнинг олдини олишга қаратилган чоралар кўрилиши;
ташҳис белгиланиши ва шу асосда муолажа ва даволаниш;
қувватнинг тикланиши учун тегишли муолажани олиш;
даволаниш, санатория, курорт ва бошқа шифо масканларида дам олиш даволаниш;
протезлаш, ортопедия ёрдами олиш.

Шу билан биргаликда, мазкур модданинг учинчи қисмида келтирилишича, фуқаролар ихтиёрий тиббий суғурта шартномасини тузиш йўли билан қўшимча тиббий хизматдан фойдаланишга ҳақли саналадилар. Ушбу нормада келтирилишича, суғурта мукофоти ёки бадали фуқаронинг ўзи томонидан ёки у ходими ҳисобланадиган ташкилотлар, корхоналар ва муассасалар маблағидан амалга оширилади. Бундан кўринадики, бугунги кунда Ўзбекистонда тиббий суғуртанинг асосан ихтиёрий тури амал қилади. Тиббий суғуртанинг мажбурий турини кенг жорий этиш масаласи Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 7 декабрдаги ПФ-5590-сон Фармонида 1-илова “2019 — 2025 йилларда Ўзбекистон Республикасининг соғлиқни сақлаш тизимини ривожлантириш Концепцияси”да мажбурий тиббий суғуртани босқичма-босқич жорий этиш вазифаси белгиланган. Бунда мажбурий тиббий суғурта дастурларини ишлаб чиқиш, беморларнинг

тегишли тоифалари ва улар учун мақбул тиббий ёрдам турларини қамраб оладиган мажбурий тиббий суғурта дастурларини жорий этиш вазифаси назарда тутилган.

Таъкидлаш лозимки, мажбурий тиббий суғурта суғурта ҳодисаси юз берганида, фуқаролар соғлиғини сақлаш соҳасидаги давлат кафолатининг таркибий қисми ҳисобланган тегишли суғурта дастурларига мувофиқ, суғурталанган шахсга текинга тиббий ёрдам кўрсатилишини таъминлашга қаратилган тиббий-ҳуқуқий механизм саналади. Ушбу механизм орқали, суғурталанган фуқаролар белгиланган дастур асосида соғлиғини тиклаши, касалликлардан даволаниши, тиббий муассаса томонидан кафолатланган хизматлар ва комплекс муолажаларни олиши мумкин бўлади. Бу ҳолат аҳолининг кам таъминланган қатламларини тиббий-ижтимоий қўллаб-қувватлашда, турли корхона ва ташкилотлар ходимларига ушбу ташкилотларнинг маблағлари ҳисобидан тиббий суғурта шартномаси асосида тиббий хизмат кўрсатилишида муҳим ўрин тутади.

Мажбурий тиббий суғуртадан фарқли равишда ихтиёрий тиббий суғуртада, суғурталанган шахсга тегишли тиббий суғурта дастурида назарда тутилган хизмат турлари билан бирга қўшимча тиббий хизматлар ҳам кўрсатилиши назарда тутилади. Бу орқали аҳолига тиббий ёрдам олиш имконияти кенгайтирилади, балки шу йўл билан ташҳис қўйиш ва профилактик чораларни комплекс ўтказиш, шунингдек реабилитация даволаниш таомилларини амалга оширишнинг ҳуқуқий воситаси таклиф этилади. Ихтиёрий тиббий суғурта мажбурий тиббий суғуртадан фарқли равишда тарафларнинг ўзаро келишуви асосида тузилади ва унда мажбурий тиббий суғурта дастурларидан фарқли равишда шартнома шартлари тарафларнинг хоҳишидан келиб чиқиб шакллантирилади. Бу борада ихтиёрий тиббий суғурта шартномаси мажбурий тиббий суғуртага қараганда эркин ҳисобланади ва қонунчиликда белгиланган “оммавий шартнома” (ФКнинг 358-моддаси), “қўшилиш шартномаси” (ФКнинг 360-моддаси), “мажбурий тартибда шартнома тузиш” (ФКнинг 377-моддаси) қоида ва талабларга бўйсунмайди.

Кейинги йилларда ихтиёрий тиббий суғурта (ИТС) ва тиббий ёрдамнинг давлат дастурлари Европада кенг ривожланди. Бир қатор мамлакатларда тиббий суғуртанинг ушбу икки тармоғи касалликлардан даволанишга кетадиган харажатларни қоплашнинг ўзаро тўлдирувчи тизимлари сифатида амал қилади. Шу билан бирга, давлат тиббий суғурта дастурларига кўп эътибор берилаётган бўлсада, хусусий тиббий суғурта ривожланмоқда ва тиббий ёрдам сифатига нисбатан талаблар ва ўзгаришларга мослашиб бормоқда. Турмушдаги демографик, ижтимоий ва иқтисодий шароитларнинг тез ўзгаришлар суғуртани мазкур кенг қамровли янгиликлар ва воқеъликларга мослаштирувчи бир қатор норматив ҳужжатлар қабул қилинишига олиб келди [2].

Хусусий суғурта мажбурий тиббий суғурта тиббий ёрдамни тўлиқ қамраб олмаган мамлакатлар (масалан, Япония)да кенг тарқалган. Айрим давлатлар (Португалия, Испания)да ИТС иккинчи даражали ролини бажарса, бошқалари (Германия [3] ва Нидерландия) да катта аҳамият касб этади. Бироқ тиббиётининг доимий ривожланиб бориши ва бунга параллел равишда тиббий хизматга бўлган талабнинг ортиши оқибати ИТСга бўлган талаб кундан кунга ортиқ бормоқда. Шу сабабли кўплаб мамлакатларнинг аҳолисида хусусий суғурталовчилар таклиф этаётган тиббий хизматларни индивидуал таъминлашга бўлган эҳтиёж шаклланиб бормоқда. Чунки, хусусий суғурталовчилар тиббий ёрдамга бўлган эҳтиёжга эгилувчанлик ва тезкорлик билан жавоб беришга ҳамда биринчи навбатда, ўз мижозларга масъулият билан ёндашишга лаёқатли саналадилар, мижозларни ортиқ овора қилмасликка, турли расмиятчиликлардан холи хизмат қилишга интиладилар ва шу боис соғлиқни сақлаш учун қилинадиган харажатлар қийматини камайтиришга муносиб ҳисса қўшадилар.

Хусусий суғурталовчилар мижозларнинг ҳар бирига шахсийлаштирилган таъминот, яъни тиббий хизмат харажатларини тўлиқ ёки тиббий суғуртанинг давлат дастурларига қўшимча тўловларни танлаш имкониятини тақдим этиш йўли билан уларнинг индивидуал талабларини қаноатлантириш йўлларини излаши билан ажралиб туради. Шу сабабли хусусий тиббий суғурта аҳолининг алоҳида гуруҳларга тиббий хизмат кўрсатишни таъминлаш бўйича давлатлар дастурларида тегишли ўрин эгаллайди.

ИТС қуйидаги ўзига хос жиҳатлар билан МТСдан ажралиб туради:

Биринчидан, ИТС юқори сифатли сервис, яъни, навбатдан ташқари врач қабули ва тиббий муассасага жойлашиш, юқори қулайликларга эга тиббий хона (палата)га жойлаштириш, қиммат

тиббий тадқиқотлар ва даволаниш харажатларини тўлаш, телефон (Интернет) орқали врач қабулининг жойи ва вақтини келиши имконияти, даволовчи врачни танлаш имкониятининг тақдим этилади.

Иккинчидан, тиббий ёрдамни ташкил этиш суғурта компанияси томонидан амалга оширилади. Суғурта компанияси суғурталанган шахслар учун сутка мобайнида телефон алоқасини, тиббий муассасани танлашдаги ёрдамни, юқори даражадаги тиббий маслаҳатчиларни жалб қилиш имкониятини, шошилиш, шу жумладан дам олиш ва байрам кунлари ҳам тиббий ёрдамни тақдим этади.

Учинчидан, мижоз (пациент) ҳуқуқларини кафолатланганлиги. Суғурта компанияси мижоз ҳуқуқларига риоя этилиши таъминлайди, сифатли тиббий ёрдамни (МТС тизимидаги каби) даволанишдан кейин эмас, балки бевосита даволаниш, муолажа давомида таъминлайди [4].

ИТС суғурта ва МТС ўртасидаги нисбатни татбиқ этар экан, П.З.Иванишин [5 Б.11-12] куйидаги мулоҳазаларни илгари суради: ИТСнинг ижтимоий-иқтисодий мазмуни МТС билан айний ҳисобланиши ва битта ижтимоий мақсад – суғурта молиялаштириш йўли билан фуқароларга тиббий ёрдам олиш кафолатини тақдим этишни назарда тутишига қарамадан, ушбу умумий мақсадга турли воситалар орқали эришилади.

Биринчидан, ИТС МТСдан, шунингдек тижорат суғуртасидан фарқли равишда ҳаёт суғурта ва бахтсиз ҳодисалар суғуртаси билан биргаликда шахсий суғурта соҳасига тааллуқли ҳисобланади.

Иккинчидан, қоидага кўра, ихтиёрий тиббий суғурта – бу мажбурий тиббий суғурта тизимида кўшимча бўлиб, МТС дастурларида белгиланган ёки давлат бюджет тиббиёти доирасида назарда тутилганидан кўпроқ тиббий хизматлар олиш имкониятини кафолатлайди.

Учинчидан, суғурталанишнинг у ёки бу тизимларида МТСда суғурта бирдамлиги (солидарлик) принциpidан фойдаланилса, ИТСда суғурта эквивалентлик принципи амал қилади, яъни ИТС шартномасига кўра, суғурталанган шахс тиббий хизмат турларини ва уларнинг ҳажмини суғурта мукофоти тўланган доирада олиши мумкин ҳисобланади.

Тўртинчидан, ИТС дастурларида иштирок этиш давлат томонидан тартибга солинмайди ва алоҳида олинган ҳар бир фуқаро ёки профессионал жамоаларнинг давлат томонидан кафолатланган тиббий хизматларга кўшимча хизматлар олиш эҳтиёжи ва имкониятидан келиб чиқиб амалга оширилади. Бундан фарқли равишда, МТС аҳолининг барча қатламларини қамраб олади ва ўзининг моҳиятига кўра малакали тиббий хизматдан фойдаланиш ҳуқуқини таъминлашга хизмат қилади.

Бундан ташқари, ихтиёрий ва мажбурий тиббий суғурта тартибга солинадиган муносабатлардаги оммавий негизларнинг ифодаланиш даражаси нуқтаи назаридан бир-биридан фарланади. Агар МТСга нисбатан ҳуқуқий муносабатларни тартибга солишнинг оммавий-ҳуқуқий табиати мавжудлиги хусусида эътироф этиш мумкин бўлса, ИТСда оммавий-ҳуқуқий элементларга қараганда хусусий-ҳуқуқий элементлар устуворликка эга бўлади.

Биринчидан, бу МТСда давлат ўзининг ваколатлари органлари орқали суғурта ҳуқуқий муносабатларининг барча босқичларини (тартибга солинадиган муносабатлар доираси ва унинг иштирокчиларини белгилашдан бошлаб, суғурталовчи томонидан суғурта тўловларини амалга оширишда пул маблағларини харажат қилишгача) назорат қилиши билан боғлиқдир. ИТСда давлат томонидан назорат қилиш даражаси суғурталовчи учун унинг фаолиятини лицензиялаш механизми орқали умумий ҳуқуқий доирани ўрнатиш билан чегарланади. Бунда ҳуқуқий муносабат иштирокчиларнинг ўзаро келишилган эркининг натижаси ҳисобланади.

Тиббий муассаса ИТС полисига эга бўлган пациентларга юқори эътибор қаратишдан моддий манфаатдордир, чунки, биринчидан, даволаниш харажатлари давлат томонидан тасдиқланган тарифлар (МТС тизимидаги каби) бўйича эмас, балки тиббий муассасанинг тиббий ёрдамни кўрсатиш учун қиладиган реал харажатларини ҳисобга олинган ҳолда шартномада белгиланган баҳо бўйича амалга оширилади ва иккинчидан, тиббий муассасанинг бу йўл билан ишлаб топган маблағлари МТС тизимидаги каби қатъий тартибга солинмаган ҳисобланади. Шу боис ИТС бўйича олинган маблағларни тиббий муассаса энг ўткир муаммолар – врачларни хонаси ва касаллар палатасини таъмирлаш, замонавий ускуналарни харид қилишни ҳал қилишга йўналтириши мумкин бўлади.

Ихтиёрий тиббий суғурта дастури пулни сезиларли даражада тежашни ҳам назарда тутди: ИТС полисига эгасига кераксиз бўлган муолажа тайинланмайди ва ундан ортиқча пул олишга ҳаракат қилинмайди. Полисни тўлаган суғурта қилдирувчи унинг бутун амал қилиш муддати тиббий хизмат тарифлари ўсишидан ҳимояланган бўлади.

Ихтиёрий тиббий суғуртанинг ижобий жиҳатларидан яна бири уни суғурталовчи компания экспертлари томонидан узлуксиз назорат ва мониторинг қилиниши ҳисобланади. Агар барча чораларга қарамасдан низоли ҳолатлар юзага келса, суғурта компанияси ҳар доим фуқаролар манфаатини ҳимоя қилишга интилади [6].

Бундан ташқари ИТСнинг афзал жиҳатларидан яна бири бунда шартномалар эркинлиги тамойилининг МТСга қараганда кенг намоён бўлиши билан белгиланади (ФКнинг 354-моддаси). Бунда суғурта қилдирувчи суғурта дастурини ўзи тузади ва таклиф этилган рўйхатдан суғурта муассасасини ўзи танлайди. Суғурталовчи эса барча масалалар бўйича маслаҳат беради, бироқ якуний қарор (суғурта дастури ва тиббий муассасани танлаш бўйича) суғурта қилдирувчи томонидан қабул қиланади [7].

Ёши, соғлиғининг ҳолати ёки турмуш кечириш даражасини пасайишига сабаб бўлган бошқа сабаб туфшқили ўзини ўзи таъминлай олмайдиган аҳоли қатламларини ҳимоя қилиш жамиятнинг социал функцияларидан бири саналади. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларациясининг 25-моддасига кўра, Ҳар бир инсон ўзининг ҳамда оиласининг саломатлиги ва фаровонлигини таъминлаш учун зарур бўлган турмуш даражасига эга бўлиш, жумладан кийим-кечак, озиқ-овқат, тиббий хизмат ва зарур ижтимоий хизматга эга бўлишга ҳамда ишсизлик, касаллик, ногиронлик, бевалик, қарилик ёки унга борлиқ бўлмаган шароитларга кўра тирикчилик учун маблағ бўлмай қолган бошқа ҳолларда таъминланиш ҳуқуқига эга [8].

Бундай ҳимояни таъминлаш учун давлат биринчи навбатда, қонунчилик даражасида ижтимоий кафолатларни ва ушбу кафолатларни бажариш механизмларини ўрнатиши лозим. Давлатдан ташқари, ижтимоий ҳимояни корхоналар (тадбиркорлар), ёлланган ишчилар ва уларнинг касаба ташкилотлари ҳам таъминлашлари талаб этилади. Ижтимоий ҳимоя тизимида муҳим элемент эса ижтимоий суғурта ҳисобланади. Ўз навбатида, ижтимоий суғурта таркибига пенсия суғуртаси, тиббий суғурта, ишсизлик, ишлаб чиқаришдаги бахтсиз ҳодисалардан суғурталаш киради.

Ривожланган мамлакатларда пенсия ва тиббий суғурта иш ҳақи ва корхона даромадаларидан ажратма кўринишида амал оширилади. АҚШда тиббий суғуртага бундай ажратмалар 7,5%ни ташкил этса, Швецияда махсус суғурта фондлари тўлиқ давлат томонидан шакллантирилади. Ушбу фондларнинг маблағлари махсус кенгашлар томонидан бошқарилади ва бу кенгашлар таркибига ходимлар ва тадбиркорларнинг вакиллари киритилади. Эҳтиёжмандлар суғурталовчилар учун унчалик фойдали эмаслигига қарамасдан, барча давлатлар суғурта компаниялари зиммасига айнан эҳтиёжмандлар суғуртаси билан шуғулланиш вазифасини юклашга ҳаракат қилишади, чунки маблағлардан фойдаланиш самарадорлиги, бюджет ташкилотларига қараганда, суғурта тизимларида юқориқдир [9].

Бугунги кунда ихтиёрий тиббий суғурта институти қонунчилик томонидан тартибга солинмаган: ИТС шартномасининг таърифи мавжуд эмас, ушбу шартноманинг муҳим шартлари рўйхати келтирилмаган, МТС ва ИТСнинг нисбати назарда тутилмаган. Асосий қоидалар тузилган муайян шартномаларнинг мазмуни билан ёки суғурта ташкилотлари томонидан тасдиқланган қоидалар билан белгиланади. А.И.Худяковнинг қайд этишича, шартномани расмийлаштириш жараёнидаги бўлса тарафлар ҳуқ-атворининг эркинлиги чегарасиз ҳисобланмайди ва ихтиёрий суғуртада давлат у ёки бу даражада ушбу муносабатларни тартибга солиш керак ва айнан мана шунинг учун ҳам суғурта ҳуқуқи амал қилади [10].

Фикримизча, ИТСни ҳуқуқий тартибга солишда давлат ушбу муносабатлар иштирокчиларининг ҳуқуқ ва мажбуриятларига умумий қоидаларни, суғурталанган шахснинг бемор сифатидаги ҳуқуқлари кафолатларини, суғурталовчи ва суғурта шартномаси асосида фаолият юритадиган тиббий муассаса фаолиятини лицензиялашни белгилаш билан чекланиши мақсадга мувофиқ. Чунки, ИТС тарафларнинг эркин келишувига асосланмаган ҳуқуқий муносабат ҳисобланади ва

суғурта қилдирувчи ва суғурталовчи томонидан тузиладиган шартномада белгиланган тиббий хизматлар кўрсатилишини назарда тутати.

Таъкидлаш ўринлики, тиббий суғуртани, хусусан, ихтиёрий тиббий суғурта қоидаларини белгиловчи ҳужжатлар Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, Фуқаролик кодекси, “Фуқароларнинг соғлиғини сақлаш тўғрисида”ги ва “Суғурта фаолияти тўғрисида”ги қонун талабларига мос ҳолда шакллантирилиши лозим. Айни пайтда мазкур қонун ҳужжатлари ҳам тиббий суғурта ва унинг турларига оид аниқ қоидаларни, ИТС ва МТСни белгиловчи ва тартибга солувчи ҳуқуқий механизмларни назарда тутиши лозим. Бироқ санаб ўтилган мазкур норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга эътибор қаратилса, уларда тиббий суғуртага оид зарурий талаблар умумий тусда белгиланлигини ёки умуман мавжуд эмаслигини кўриш мумкин.

Мазкур вазиятда, ушбу муносабатларнинг асосий иштирокчиси – истеъмолчи энг заиф ва ҳимояланмаган томон бўлиб қолади. Қолаверса, ФКда “ихтиёрий суғурта” тушунчаси мавжуд эмас. Бу борада қонун чиқарувчи “ихтиёрий суғурта” терминини ФКнинг 914-моддасида айтиб ўтиш билан чекланади, холос. Шу ўринда қайд этиш лозимки, ФК фақат иккита зарурий тушунча: “шахсий суғурта” ва “мулкый суғурта” тушунчаларини ифодалайди. Бундан фарқли равишда Қозоғистон Гражданлик кодексида “ихтиёрий суғурта” тушунчасига аниқ таъриф берилган. Хусусан, Қозоғистон ГКнинг 806-моддаси 6-қисмига кўра, ихтиёрий тиббий суғурта – бу тарафларнинг хоҳишига кўра амалга ошириладиган суғуртадир. Ихтиёрий тиббий суғуртанинг турлари, шартлари ва тартиби тарафларнинг келишуви билан белгиланади [11].

Фикримизча, мазкур ижобий тажрибадан келиб чиқиб ҳамда суғурта муносабатларини белгилаш ва тартибга солишдаги ҳуқуқий мантиқни тўғирлаш мақсадида ФКнинг 922-моддасини “Мажбурий ва ихтиёрий суғурта” деб номлаш ва уни “ихтиёрий тиббий суғурта – бу тарафларнинг хоҳишига кўра амалга ошириладиган суғуртадир. Ихтиёрий тиббий суғуртанинг турлари, шартлари ва тартиби тарафларнинг келишуви билан белгиланади” тарзидаги еттинчи қисм билан тўлдириш мақсадга мувофиқ бўлади.

Этироф этиш ўринлики, “ихтиёрий тиббий суғурта ” тушунчасининг талқин этиш ва белгилаш масаласига Европа мамлакатларида ўзига хос ёндашилган. “Ихтиёрий тиббий суғурта” ёки “хусусий суғурта”га базавий қоплаш доирасидан четга чиқувчи факультатив ва “қўшимча” суғурта сифатида қараш мавжуд. Бунда ИТС турли функцияларни бажариши мумкин. Биринчидан, ИТС базавий дастурга киритилганлари қўшимча тиббий хизматни тақдим этади ҳамда иккинчидан, миллий соғлиқни сақлаш хизмати мавжуд мамлакатларда мижозлар навбатларда ва жуғрофий чеклашлардан халос бўладилар. Франциялик мутахассис Agnès Couffinhall фикрича, хусусий суғуртага қўшилиш суғурталанган шахсга энг аввало, шифохонада қўлайликка эга бўлиш, даволаниш ўз вақтида амалга оширилишига эришиш ва кенг қўламдаги тиббий муассасаларни танлаш имконини беради. Бошқача айтганда, бу суғурта қилдирувчилар учун давлат тиббиёт хизматларига қараганда сифатлироқ тиббий хизматдан фойдаланишни кафолатлайди [12]. Шундан келиб чиқиб, суғуртанинг мазкур турини “double”, яъни “нусха” ёки “икки ёқлама таъминлаш” деб номлаш қабул қилинган [13].

ИТСнинг моҳияти ва мазмунини чуқурроқ англаш учун ушбу шартноманинг муҳим шартларини таҳлил қилиш лозим бўлади. ФКнинг 364-моддасидан англашилишича, ҳар қандай шартнома учун умумий ва стандарт бўлагн айрим ҳолатларни муҳим шартлар сифатида баҳолаш мумкин. Бундай ҳолатлар жумласига шартноманинг нарсаси ҳамда қонунчиликда ва тарафларнинг ўзаро келишувида назарда тутилиши лозим бўлган қоидаларни киритиш мумкин. Қолаверса, муҳим шартлар ҳар қандай шартноманинг мазмунини ташкил этувчи асосий қоидалар ҳам ҳисобланади [14].

ИТС шартномасининг шахсий суғурта соҳасига тааллуқли эканлигидан келиб чиқиб ФКда суғурта шартномасига нисбатан белгиланган муҳим шартлар жумласига, суғурталанган шахс, суғурта ҳодисаси, суғурта суммасининг миқдори ва шартноманинг амал қилиш муддати белгиланган (929-модданинг иккинчи қисми). Бироқ ИТС шартномаси муҳим шартлар бўйича ҳам ўзига хос хусусиятларга эга шартномавий конструкция ҳисобланади. Шахсий суғурта шартномасига нисбатан ФКда келтирилган муҳим шартлар билан бирга, қуйидагиларни ИТС шартномасининг муҳим шартлари жумласига киритиш мумкин:

суғурта бадаллари (суғурта мукофоти)нинг миқдори, тўлаш муддатлари ва тартиби тўғрисида; тиббий ва бошқа хизматлар рўйхати тўғрисида;

дори-дармон воситаларининг рўйхати (танланган суғурта дастурига мувофиқ) тўғрисида; тарафларнинг ҳуқуқлари, мажбуриятлари ва жавобгарлиги тўғрисида; қонунчиликка зид келмайдиган бошқа ҳуқуқлар тўғрисида [15].

Айрим суғурта компанияларида эса ИТС шартномаси учун қуйидаги шартлар муҳим қилиб белгиланган:

суғурат бадалларини тўлаш миқдори, муддатлари ва тартиби ҳақида;

тиббий, даволаш, муолажа ва шу каби соғлиқни сақлаш билан боғлиқ бошқа хизматлар рўйхати ҳақида;

дори воситалари ва ташхис қўйиш тартиби ҳақида (танланган суғурта дастурига мувофиқ);

шартномани кучга кириш шартлари ва муддатлари ҳақида;

шартноманинг бекор бўлиши ҳақида [16].

Яна бир суғурта компаниясининг қоидалари ФКда санаб ўтилганиларидан ташқари, қуйидагилар муҳим шарт сифатида назарда тутилган:

суғурталовчининг номи ва юридик манзили, унинг ваколатлари тўғрисида;

тиббий муассасаларнинг тегишли рўйхатига мувофиқ суғурта дастури тўғрисида;

суғурталаш шартлари тўғрисида;

суғурта мукофоти, унинг миқдори, тўлаш тартиби ва шакли тўғрисида;

қонунчиликка зид бўлмаган бошқа шартлар тўғрисида [17].

Мазкур ҳолатлардан келиб чиқиб айтиш лозимки, ИТС шартномасининг ўзига хос хусусиятлари қонунчилик даражасида унга хос бўлган муҳим шартлар рўйхатини кенгайтириш ва аниқлаштиришни тақозо этади. Бунда ИТС шартномасининг муҳим шартлари сифатида юқорида санаб ўтилган муҳим қоидалар билан бирга, суғурталанган шахсга тақдим этиладиган кафолатлар ҳамда истеъмолчи сифатида унинг асосий ҳуқуқлари ҳам санаб ўтилиши мақсадга мувофиқдир [18].

ИТС шартномасидан келиб чиқадиган ҳуқуқий муносабатларнинг алоҳида субъекти сифатида – тиббий муассасани шартномада акс эттириш ҳам илмий-амалий нуқтаи назардан алоҳида қизиқиш уйғотади. Эътироф этишки, бу масалада юридик адабиётларда ва суғурта компаниялари ўртасида ҳам яқдил қарашлар мавжуд эмас. Шунга қарамасдан, қайд этиш лозимки, ИТС шартномаси тарафи сифатида иштирок этаётган тиббий муассаса суғурталовчи компаниядан тегишли хизматлар учун ҳақ олиш эвазига суғурталанган шахсга тиббий хизматларни кўрсатувчи шахс ҳисобланади ва унинг ҳуқуқий мақоми, ҳуқуқ ва мажбуриятлари ҳам айнан мана шу нуқтаи назардан келиб чиқиб белгиланиши лозим [19].

Юқоридаги таҳлиллардан келиб чиқиб, қуйидаги ҳулосаларни шакллантириш мумкин:

1) ИТС шартномасининг тушунчасини қонунчилик даражасида белгилаш. Бунда мазкур шартномага қуйидаги муаллифлик таърифи тақлиф этилаи: ИТС шартнома бўйича бир тараф суғурталовчи иккинчи тараф суғурта қилдирувчи томонидан тўланган суғурта мукофоти (суғурта бадаллари) ҳисобига шакллантирилган фонддан суғурталанган шахсга нисбатан шартномада белгиланган суғурта ҳодисаси юз берганида шартнома танланган дастур доираси кўрсатиладиган тиббий хизматлар ҳақини тўлаш мажбуриятини олади;

2) ИТС шартномаси асосида тиббий хизматларни кўрсатадиган тиббий муассасани алоҳида субъект сифатидаги ҳуқуқий мақомини, унинг суғурталовчи ва суғурта қилдирувчи ҳамда суғурталанган шахс билан ҳуқуқий алоқаларини аниқлаштириш зарур;

3) шартноманинг муҳим шартлари: суғурталанган шахс тўғрисида; суғурта ҳодисаси тўғрисида; суғурта суммасининг миқдори тўғрисида, шартнома амал қилиш муддати тўғрисида, суғурта мукофотининг миқдори, муддатлари ва тўлаш тартиби тўғрисида, тегишли тиббий муассасаларининг рўйхати кўрсатилган суғурта дастури тўғрисида, дори-дармонлар рўйхати тўғрисида;

4) суғурта қилдирувчи (суғурталанган шахс) томонидан ИТС дастурларини танлаш ҳуқуқи қонунчиликда қатъий белгиланиши лозим;

5) суғурталовчиларнинг ИТС шартномасини тузишга мажбурлагани учун жавобгарлигини назарда тутиш мақсадга мувофиқдир.

Иктибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Фуқаролар соғлиғини сақлаш тўғрисида”ги Қонуни // <https://www.lex.uz/acts/26013>
2. Sagan A., Thomson S. Добровольное медицинское страхование в Европе: роль и регулирование // https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/359541/VHI_vol_1_RU.pdf
3. Лаврова Ю.А. Медицинское страхование в ФРГ и возможность использования этого опыта в условиях современной России: автореф. дис. канд. экон. Наук. М.: 2003. – 24 с. // <https://www.dissercat.com/content/meditsinskoe-strakhovanie-v-frg-i-vozmozhnost-ispolzovaniya-etogo-opyta-v-usloviyakh-sovreme>
4. Ганин О.В., Мещерякова С.В. Правовые основы медицинского страхования граждан Российской Федерации. – Тамбов: Изд-во ФГБОУ ВПО «ТГТУ», 2014. – 11 с. // <https://www.tstu.ru/book/elib/pdf/2014/ganin-t.pdf>
5. Иванишин П.З. Гражданско-правовое регулирование договора добровольного медицинского страхования: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Казань: 2004. // <https://www.dissercat.com/content/grazhdansko-pravovoe-regulirovanie-dogovora-dobrovolnogo-meditsinskogo-strakhovaniya>
6. <http://medstrahovka.ru/knowledge/advantage.html>.
7. Социальное и медицинское страхование в Российской Федерации. – Рязань: РИО РязГМУ, 2016. – 45 с.
8. Инсон ҳуқуқлар умумжаҳон декларацияси. // <https://constitution.uz/uz/pages/humanrights>
9. Ганин О.В., Мещерякова С.В. Правовые основы медицинского страхования граждан Российской Федерации. – Тамбов: Изд-во ФГБОУ ВПО «ТГТУ», 2014. – 12 с. // <https://www.tstu.ru/book/elib/pdf/2014/ganin-t.pdf>
10. Худяков А.И. Теория страхования. – М.: Статут, 2010. – С. 312. // <https://naukaprava.ru/catalog/435/825/120019/41932>
11. Гражданский кодекс Республики Казахстан (Особенная часть) от 1 июля 1999 года № 409-І (с изменениями и дополнениями по состоянию на 21.01.2019 г.).
12. Agnès Couffinal. «La souscription d’une assurance privée [dans un système de santé de type NHS] permet à l’assuré d’avancer le moment d’un traitement, d’avoir un plus large choix de prestataires, de bénéficier d’un plus grand confort hospitalier. Autrement dit, elle permet aux assurés d’avoir une prise en charge de meilleure qualité que celle dont ils pensent pouvoir bénéficier dans le service public», thèse de doctorat, Paris IX Dauphine, 1999.
13. Philippe Martin, «L’assurance privée et la santé en Espagne : pertinence d’une couverture endoublon», L’archive ouverte pluridisciplinaire (HAL), 23 avril 2013. // <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00816985/file/L-assurance-privee-et-la-sante-en-Espagne.pdf>
14. Sotivoldievich B. M. Legal Issues Of Improving Health Insurance In The Republic Of Uzbekistan // The American Journal of Political Science Law and Criminology. – 2021. – Т. 3. – №. 02. – С. 50-58. // https://www.researchgate.net/publication/350010674_Legal_Issues_Of_Improving_Health_Insurance_In_The_Republic_Of_Uzbekistan
15. Правила добровольного медицинского страхования (редакция 6.0) // URL: www.renins.com <https://www.renins.com/Media/Default/doc/rules/41.pdf>
16. URL: www.vsk.ru https://www.vsk.ru/upload/documents/2/114/doc/Pravila-163_3.pdf
17. URL: https://www.reso.ru/export/sites_reso/Retail/Med/dms_rules20092016.pdf
18. Болтаев М. Тиббий суғуртанинг тушунчаси ва вазифаларининг фуқаролик-ҳуқуқий талқини // Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 2/S. – С. 52-61. // <https://inscience.uz/index.php/socinov/article/view/430>
19. Болтаев М. С., Палванов И. Т. Objectives of the Penitentiary System: Correction, Resocialization, Retraining // Бюллетень науки и практики. – 2020. – Т. 6. – №. 9. – С. 300-307. // <http://oaji.net/articles/2020/3996-1603311583.pdf>